

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

שבת הגדול מדוע ולמה

לשבת הגדול (על פי שיעורים של הרב עוזי קלכהיים זצ"ל והרב יאיר פרידמן ממכון התורה והארץ)

1. 'ספר הפרדס' המיוחס לרש"י ובדומה ב'טור' ובישלחן ערוך' (סימן תל):
'שבת שלפני הפסח נהגו העם לקרותו 'שבת הגדול' ואינם יודעים למה, שהרי אינו גדול מכל שבתות השנה, אלא, לפי שניסון שבו יצאו ממצרים - חמשי בשבת היה, כדאמרינן בסדר עולם (פ"ה), ומקחו של פסח בעשור לחדש היה, בשבת שלפני הפסח* אמרו ישראל: הן נִצַּבְתָּ אֶת תּוֹעֵבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵינוּ וְלֹא יִסְקְלֵנוּ (שמות ח), אמר להם הקב"ה: עתה תראו הפלא אשר אעשה לכם. הלכו ולקחו איש איש את פסחו להיות להם למשמרת עד ארבעה עשר יום. כשראו כן המצרים, היו רוצים לקום ולנקום מהם, והיו מעיהן מחותכין, ובאש נדעכין, ונידונין ביסורים ובחליים רעים, ולא הזיקו לישראל. ועל שם שנעשו בו נסים לישראל וכו' נקרא שבת שלפני הפסח 'שבת הגדול'....
- קודם שלקחו ישראל שה לבית אבות למשמרת עד זמן שחיטתו, כבר נודע למצרים על מכת בכורות שעתידה לבוא עליהם ולא ידעו באיזה יום תבוא, שפרשת עוד נִגַע אֶחָד אָבִיָא עַל פְּרָעָה וְעַל מִצְרַיִם - בשביעי בניסון נאמרה. מששמעו המצרים שבכל בית בישראל נמצא שם שה קשור, היו הבכורות שלהם מתפחדים, אמרו, עכשו המכה ממשמשת ובאה עלינו, ובאו הבכורות של המצרים בבהלה בתוך בתי ישראל באותה שבת הגדול הראשון, לידע מה צפוי להם עתה
2. התוספות בשם המדרש:
ועל כן קורין אותו 'שבת הגדול' לפי שנעשה בו נס גדול וכו' כדאמרינן במדרש: כשלקחו ישראל פסחיהן באותה שבת, נקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום, למה היו עושין כך. אמרו להן: זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ, שיהרוג בכורי מצרים. הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שיִשְׁלַח את ישראל - ולא רצו פרעה ושריו* ועשו הבכורות מלחמה במצרים האחרים והרגו מהן הרבה, הדא הוא דכתיב (תהלים קלו): לְמַפָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם - לומר, כי הבכורות הם המכים
3. בעל שבולי הלקט, (סימן רה):
לפי שמאחרין העם בשבת זו לשמוע דרשתו של הרב, הדורש עד מחצית היום, עד סמוך למנחה, ונראה בעיניהם כיום גדול, כמו שקוראים ליום הכיפורים 'צומא רבה'.
4. האבודרהם:
"לכך נקרא שבת הגדול, כי ביום עשירי בניסון, שבת ראשונה שנכנסו ישראל למצוות".
5. הגמרא בברכות (נ"ח ע"א):
"במתניתא תנא... 'לך ה' הגדולה'... 'הגדולה', - זו קריעת ים סוף".
6. המהר"ל מפראג, בגבורות ה', (פרק לט):
שלעתיד יזכו ישראל למדריגה יותר עליונה שיעשה עמהם לעולם הבא, כמו ששבת לפני יוה"כ היא שבת תשובה, על שם התשובה שתתגדל לעתיד.
7. ר' צדוק הכהן מלובלין, בלקוטי מאמרים (סוף יא):
שבת הגדול זו נקראת כך, על שם תורה ותפילה שהתחילו לצאת אל הפועל בשבת זו.
8. ר' משה ב"ר אברהם, בספרו מטה משה, (חלק ה, סימן תקמ"ב) מביא בשם המהרש"ל:
כי 'שבת הגדול' נקראת על שם הפטרה במלאכי (ג, כג): "הֲיֵנָה אֲנֹכִי שֶׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי... לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא
9. בעל הלבוש (וכן הגר"א):
יש מפטירין בכל שבת הגדול הפטרת 'וערבה', כי בה בשורת הגאולה על ידי אליה, כמו ביציאת מצרים על ידי משה.
10. הבאר היטב על השו"ע:
יש שנהגו זאת רק אם חל ערב פסח בשבת, והטעם לכך הוא שכתוב בהפטרה על ביעור מעשרות, שהיה בערב הפסח.
11. גמרא ראש השנה (ט"ז ע"א):
בארבעה פרקים העולם נידון, פסח על התבואה

המעשר חלקו ליתן לעניים ועכשיו שלא הפרשת חלקו
לו היה הקב"ה בעל הבית ואתה כהן...
18. דברים ו, טז:

'לא תנסו את ה' אלהיכם כַּאֲשֶׁר נִסִיתֶם בְּמִסָּה'
19. הרמב"ם בספר המצוות (ל"ח סד):

'שהזהירנו מנסות ייעודיו וייחוליו יתעלה שייעדו
וייחלו אותנו בהם נביאיו על צד שנסתפק בהם אחר
שנדע אמתת נבואת הנביא'
20. ספר 'יראים':

'לא תנסו את ה' פי' הזהיר הקב"ה שלא יאמר אדם
אעשה מצוה זו ואראה אם אתברך'.
21. בעל החינוך (מצווה תכד):

לא תנסו את ה' אלקיכם כאשר ניסיתם במסה – כלומר
לא תנסו גמולי השם ועונשיו שהודיע לכם ע"י נביאיו...
וכמו כן בכלל האזהרה שלא לעשות מצוות ה' ב"ה על
דרך הנסיון כלומר שיעשה אדם מצוות לנסות אם
יגמלהו הי"ת כצדקו - לא לאהבת האל ויראתו אותו.
שהוא מפני ששכר מצוות אינו דווקא בעולם הזה אלא
בעולם הבא, כמו שאמרו חז"ל 'היום לעשותם ומחר
לקבל שכרם'.

22. הגמרא בתענית:

שכבר תירצוה שם ואמרו שבכל המצוות נאמר לא תנסו
חוץ מזו דמעשר... שהודיענו האל ב"ה כי בפרנסתנו
משרתי ביתו במעשר נמצא התועלת והברכה
בממונו עכ"פ ולא יעכב זה שום חטא ועוון...

23. הטור יו"ד סי' רמז:

ואל יעלה בלבו עצה לומר איך אחסר ממנו ליתנו
לעניים כי יש לו לדעת שאין הממון שלו אלא פקדון
לעשות בו רצון המפקיד וזה רצונו שיחלק לעניים ממנו
וזהו החלק הטובה שיהיה לו ממנו כדכתיב והלך לפניך
צדקך ועוד כי הדבר בדוק ומנוסה כי בשביל
הצדקה שנותן לא יחסר לו אלא אדרבה תוסיף לו עושר
וכבוד כדכתיב (ד"ה ב' לא) מהחל התרומה לביא בית ה'
אכול ושבוע והותר עד לרוב כי ה' ברך את עמו וכתוב
(מלאכי נ') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי
טרף בביתו ובחוננו נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא
אפתח לכם ארובות השמים והריקותי עליכם ברכה עד
בלי די ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ
מדבר זה כדכתיב ובחוננו נא בזאת.

24. ה'בית יוסף':

ומ"ש ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ
מדבר זה וכו'. בפרק קמא דתעניות ומיהו משמע התם
דבמעשר דוקא הוא דשרי לנסויי אבל בשאר צדקה לא.

25. הרמ"א (לשו"ע יו"ד סי' רמז סעי' ד):

והיא [הצדקה] מעשרת, ואסור לנסות ה' כי אם בדבר
זה, שנאמר: ובחוננו נא בזאת וגו'; וי"א דוקא בנתינת
מעשר מותר לנסות הקב"ה אבל לא בשאר צדקה.

12. הרב עמדין:

בפסח העולם נידון על התבואה. ואמרו חז"ל שבעוון
ביטול מעשרות שמים נעצרין והיוקר הווה, ובני אדם
רצין אחר פרנסתם ואינם מגיעים, ומביא רעב של כליה
וכו'. ואם נותנים מעשרותיהם, מתברכים. שנאמר:
"הביאו את פל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי,
ובחוננו נא בזאת, אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את
ארבות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די" (מלאכי
ג י) הרי הדבר מפורש מאד שהפטרה זו מענין של פסח
היא תמיד. ולפיכך מפטירין בה לפני הפסח. להזהיר
את העם על ענין המעשרות קודם גמר הדין על התבואה,
שלא תלקה בשבילם."

13. מלאכי ג, ז:

'לממי אבתיכם סרתם מחקי ולא שמתם שובו אלי
ואשובה אליכם'.

'ואמתם במה קבענוך המעשר והתרומה'

14. מלאכי ג י:

הביאו את פל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי
ובחוננו נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את
ארבות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די.

15. דברים י"א יג-יד:

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי... ונתתי מטר ארצכם
בעתו...

16. גמרא תענית ח ע"ב:

ואמר רבי יוחנן: מאי דכתיב עשר תעשר - עשר בשביל
שתתעשר. אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר
ליה: אימא לי פסוקיך! - אמר ליה: עשר תעשר. אמר
ליה: ומאי עשר תעשר? - אמר ליה: עשר בשביל
שתתעשר. אמר ליה: מנא לך? אמר ליה: זיל נסי. אמר
ליה: ומי שרי לנסוייה להקדוש ברוך הוא? והכתיב לא
תנסו את ה'! אמר ליה: הכי אמר רבי הושעיא: חוץ מזו,
שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף
בביתו ובחוננו נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח
לכם את ארבות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי
די...

17. התוספות בתענית (ד"ה עשר):

ומעשה באדם אחד שהיה עשיר והיה לו שדה שעשתה
אלף כור והיה אותו עשיר נוטל ק' כורין למעשר ומפריש
כל שנה ושנה, וכן עשה כל ימיו כשחלה למות קרא לבנו
ואמר לו בני דע ששדה זו שאני מוריש לך עושה בכל
שנה ושנה אלף כורין הזהר שתפריש ק' כורין כאשר
עשיתי ומת אותו האיש ועמד הבן במקומו ועשה השדה
אלף כורין כאשר היה עושה בחיי האב והפריש ממנה ק'
כורין בשנה שניה נסתכל וראה הבן שמעשר היה דבר
גדול ואמר שלא יפריש לשנה אחרת נתמעט השדה ולא
עשה כי אם מאה כורין..בא וראה כי מתחלה כשבא
השדה לידך היית בעל הבית והקב"ה כהן שהיה

26. ה'דרישה':

ועוד יש לומר דסבירא ליה לרבינו דהנותן צדקה כדינו דהיינו מעשר מריווח שלו או חומש – אין טעם לחלק בין מעשר כספים למעשר תבואה ודווקא כשאינו נותן שיעור הוא דאסור לנסות וק"ל.

27. הגמרא במכות (כג ע"ב):

א"ר יהושע בן לוי: שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם, [אלו הן:] מקרא מגילה, ושאלת שלום [בשם], והבאת מעשר... הבאת מעשר, דכתיב: הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די...

28. הרדב"ז (שו"ת הרדב"ז, ח"ג סי' תמא, תתפ"ב):

לפיכך אם רואה עצמו מתרשל במצות הצדקה מצוה עלינו לומר הרי עלי כך וכך לצדקה כדי לזרז עצמו... תו איכא טעמא אחרינא בצדקה שהרי לא הותר הנסיון במצוה מן המצות אלא במצות צדקה והאומר סלע זה לצדקה כדי שיחיה בני ה"ז צדקה דכתיב ובחנוני נא בזאת והמעשר היינו הצדקה וטעמא דמילתא משום תקנת העניים.

29. גמרא פסחים (ח ע"ב):

...והא אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין! אמר רב אשי: שמא תאבד לו מחט, ואתי לעיוני בתרה. וכהאי גוונא לאו מצוה הוא? והתניא: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא – הרי זה צדיק גמור...

30. התוספות:

שיזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור - והדתנן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס היינו בכה"ג שאם לא תבוא לו אותה הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה אבל מי שאינו תוהא ומתחרט ה"ז צדיק גמור...